

Podsumowanie działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2009 r.

Informacja dla prasy

Inspektorzy pracy przeprowadzili ok. **88 tys. kontroli** u ponad 65 tysięcy pracodawców.

Co trzeci kontrolowany pracodawca miał problemy z dotrzymaniem terminu wypłaty wynagrodzenia za pracę (rok wcześniej co czwarty). Pracodawcy tłumaczyli się kryzysem, który przyniósł znaczny spadek produkcji, wzrost kursu walut, opóźnienia w realizacji zobowiązań ze strony innych firm. Ale wskazywali też, podobnie jak w latach wcześniejszych, na zbyt wysokie koszty pracy.

Inspektorzy pracy podczas kontroli wykazywali nieznaną przepisy, stosowanie niewłaściwych metod obliczania świadczeń pieniężnych, a także popełnianie pomyłek podczas naliczania wynagrodzeń i innych należności.

Wydano ponad **9 tys. decyzji** nakazujących wypłatę wynagrodzenia i innych świadczeń ze stosunku pracy, na kwotę **142 mln zł**.

Dla wyeliminowania stwierdzonych w roku ubiegłym naruszeń przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, wydanych zostało ponad **354 tys. decyzji** nakazowych – jest to o 0,5% mniej niż w 2008 r., przy większej o 10% liczbie skontrolowanych podmiotów gospodarczych. Większość dotyczyła niewłaściwego przygotowania do pracy oraz nieodpowiedniego zabezpieczenia stanowisk pracy, maszyn i urządzeń technicznych, instalacji energetycznych, obiektów i pomieszczeń pracy.

Rok ubiegły przyniósł zmniejszenie liczby decyzji nakazujących natychmiastowe **wstrzymanie prac** w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia bądź zdrowia pracujących – o **17% mniej** niż rok wcześniej.

Inspektorzy skierowali do pracodawców **blisko 58 tys. wystąpień (53,6 tys. w 2008)** zawierających **ok. 330 tys. wniosków** o usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości. **Najczęściej** dotyczyły nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, czasu pracy, przygotowania do pracy oraz wynagrodzenia za pracę.

85 tysięcy 400 przypadków naruszeń prawa stanowiły wykroczenia przeciwko prawom pracownika (w 2008 r. takich naruszeń było 79,2 tys.). Stwierdzono je, podobnie jak w roku poprzednim, u **43%** kontrolowanych **pracodawców**.

Inspektorzy skierowali **do prokuratury 1 139** zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, z czego do sądu skierowanych zostało **160 aktów oskarżenia**.

Liczba skarg, które wpłynęły do organów Państwowej Inspekcji Pracy wzrosła o ponad 2% w stosunku do roku wcześniejszego i wyniosła **34,9 tys.** Najczęściej dotyczyły

niewypłacenia wynagrodzenia lub opóźnień w wypłacie oraz nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy.

Inspektorzy pracy skierowali **133 wnioski** do ZUS o podwyższenie o 100% składki na ubezpieczenie wypadkowe na najbliższy rok składkowy dla pracodawców, u których podczas dwóch kolejnych kontroli stwierdzili rażące naruszenie przepisów bhp (o 45 więcej niż w '08). Większość dotyczyła firm budowlanych. ZUS uwzględnił wszystkie wnioski.

Spadek liczby **poszkodowanych** w wypadkach przy pracy we wszystkich sekcjach gospodarki (ze 104 402 tys. w 2008 r. do 87 052 w 2009 r.) oraz analiza zastosowanych przez inspektorów pracy środków prawnych wskazują na pozytywne tendencje, jakie się zarysowały w roku sprawozdawczym w zakresie poprawy bezpieczeństwa pracy.

Zmniejszyła się **liczba śmiertelnych** ofiar wypadków (z 520 do 401) i poszkodowanych w wypadkach **ciężkich** (z 900 do 827).

Pozytywne zmiany dotyczą także budownictwa, gdzie przy wzroście zatrudnienia, po raz pierwszy od ponad trzech lat spadła liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy.

Zmalał **współczynnik zachorowalności na choroby zawodowe** i wyniósł **22,4** (w 2008 r. odpowiednio 25,7). **Inspektorzy** pracy **zbadali** przyczyny i okoliczności **2 354 wypadków**. Wśród poszkodowanych tradycyjnie już **najliczniejszą** grupę stanowili najkrócej zatrudnieni - **ok. 42%** poszkodowanych pracowało nie dłużej **niż rok**. W **pierwszym tygodniu pracy** śmierć poniosło 75 osób, a **126** doznało **ciężkich obrażeń** ciała.

Dominowały tzw. **ludzkie** przyczyny wypadków, czyli przede wszystkim nieprawidłowe zachowanie się pracownika – stanowiły blisko połowę wszystkich ustalonych przez inspektorów przyczyn. Przyczyny określone jako **organizacyjne** (40%), w przeważającej mierze dotyczyły sfery ogólnej organizacji pracy. Najrzadziej do wypadków dochodziło z przyczyn **technicznych**.

Na ponad połowie (**60%**) spośród skontrolowanych w roku sprawozdawczym budów, popełniono **wykroczenia** przeciw prawom pracownika. Inspektorzy pracy zwracali uwagę przede wszystkim na te rodzaje robót, które charakteryzowały się dużą liczbą stwierdzonych podczas wcześniejszych kontroli nieprawidłowości lub nasileniem zdarzeń wypadkowych – były to więc prace na wysokości, w tym na rusztowaniach i dachach, prace ziemne i w wykopach.

Brak środków ochrony zbiorowej przed upadkiem z wysokości, niezabezpieczenie dojsć i przejść oraz klatek schodowych, niezabezpieczenie otworów technologicznych, niewyposażenie pracowników w wymagane środki ochrony indywidualnej, w tym w ochrony głowy i środki chroniące przed upadkiem z wysokości – to najczęściej spotykane nieprawidłowości, na różnych kondygnacjach wznoszonych budynków.

W wyniku realizacji zastosowanych środków prawnych, nieprawidłowości zostały zlikwidowane.

Rok sprawozdawczy zakończył się mniejszą liczbą wypadków wskutek upadku z wysokości, co, przy wzroście produkcji budowlano-montażowej i poziomemu zatrudnieniu, godne jest odnotowania. Mniej było nieprawidłowości w odniesieniu do rusztowań oraz stosowania przez pracowników środków ochrony indywidualnej.

W roku sprawozdawczym inspektorzy pracy wnikliwie oceniali **jakość szkoleń** pracowniczych podczas **35 tys.** kontroli przestrzegania przepisów i zasad bhp. Do ponad połowy pracodawców nie zgłosili uwag, w stosunku do pozostałych - wnieśli poważne zastrzeżenia. Wskazywały one na niski poziom szkoleń oraz niedostosowanie programów do specyfiki zakładu i konkretnego stanowiska.

Wiele uwagi PIP poświęciła w roku sprawozdawczym warunkom pracy **w kopalniach** węgla kamiennego i rud metali.

Ukierunkowane na przestrzeganie przepisów związanych z transportem podziemnym kontrole w większości wykazały niewłaściwy stan techniczny środków transportu: przenośników taśmowych i zgrzeblowych, kolejek podwieszanych, kołowrotów oraz dróg służących do przemieszczania ludzi, materiałów i kopalin.

Poważne zaniedbania ujawniły kontrole stanowisk dołowych, gdzie usługi górnicze związane z drażeniem, przebudową, wzmocnieniem wyrobisk i odstawą urobku, wykonywały firmy zewnętrzne. Nie przestrzegano technologii robót górniczych, użytkowano niesprawne, pozbawione osłon maszyny i urządzenia.

Inspektorzy stwierdzili także **nieprzestrzeganie norm dobowego i tygodniowego czasu pracy** oraz obowiązku udzielenia dnia wolnego za przepracowane soboty, niedziele i święta.

Kontrole **w samochodowych warsztatach mechanicznych i lakierniczych** wykazały w co trzecim spośród skontrolowanych **335** zakładów nieprawidłowości odnoszące się do badań i pomiarów czynników szkodliwych. Problem ten dotyczył zwłaszcza lakierni.

W ponad połowie zakładów inspektorzy odnotowali brak wykazu prac szczególnie niebezpiecznych, związanych ze stosowaniem niebezpiecznych substancji i preparatów chemicznych oraz nieokreślenie podstawowych wymagań bhp przy ich wykonywaniu.

Nieprawidłowości dotyczące **wentylacji** stanowiskowej stwierdzono na co dziesiątym objętym kontrolą stanowisku pracy.

Trudności z identyfikacją zagrożeń związanych z wykonywaną pracą wykazały również kontrole w **200 laboratoriach diagnostycznych zakładów opieki zdrowotnej**. Specyfika tej pracy polega na codziennym kontakcie z wieloma rodzajami **niebezpiecznych chemikaliów** o właściwościach żrących, toksycznych, rakotwórczych, drażniących, szkodliwych i palnych. Do tego dochodzą **szkodliwe czynniki biologiczne** z grupy 2 i 3, czyli m.in. bakterie, grzyby, pasożyty, wirusy zapalenia wątroby typu B i C. Pracę tę w większości wykonują **kobiety** – w skontrolowanych laboratoriach stanowiły **95%** załogi.

Tymczasem ponad **42%** kontrolowanych pracodawców nie posiadało aktualnych spisów substancji i preparatów niebezpiecznych. Brakowało także rejestrów prac w kontakcie z czynnikami rakotwórczymi i rejestrów pracowników wykonujących takie prace - u **36%** skontrolowanych.

Co czwarty, objęty kontrolą pracodawca, nie wyposażył pracowników w środki ochrony indywidualnej. Problem dotyczył głównie rękawic oraz osłon twarzy i oczu, które miały chronić przed żrącymi chemikaliami i czynnikami biologicznymi!

W trzech czwartych placówek wielkopowierzchniowych, które zostały poddane ponownym kontrolom oraz ponad połowie (63%) mniejszych sklepów nastąpiła znacząca poprawa w zakresie bezpieczeństwa i prawnej ochrony pracy. Co prawda nadal występują uchybienia polegające na niewłaściwym składowaniu towarów, braku porządku na drogach komunikacyjnych i naruszaniu przepisów w zakresie przygotowania pracowników do pracy, ale mniejsza jest ich skala niż w latach poprzednich. Dalsze działania Państwowej Inspekcji Pracy w tej grupie zakładów dotyczyć będą zwłaszcza sklepów nowo powstałych oraz tych, z których zgłoszono skargi pracownicze.

W co piątym spośród 20 tys. skontrolowanych w roku sprawozdawczym podmiotów, inspektorzy pracy ujawnili **nielegalne zatrudnienie**. Najwięcej takich przypadków stwierdzono w branży transportowej, hotelarskiej i restauracyjnej oraz budowlanej.

W porównaniu z okresem wcześniejszym, **wzrosła skala naruszeń przepisów w zakresie zgłaszania do ubezpieczenia społecznego**. Nieprawidłowości takie stwierdzono **w co czwartym** kontrolowanym podmiocie.

Problemem dla wielu przedsiębiorców jest terminowe opłacanie **składek na Fundusz Pracy** – nieprawidłowości w tym zakresie odnotowano w co piątym podmiocie poddanym kontroli. Dotyczyły one ok. **54 tys.** osób, za które nie uiszczono składek w wysokości ok. **11 mln zł**.

Utworzenie specjalistycznych sekcji legalności zatrudnienia w okręgowych inspektoratach pracy przyczyniło się do zwiększenia efektywności działań kontrolnych także w zakresie kontroli legalności zatrudnienia cudzoziemców. Przy porównywalnej z wcześniejszym okresem liczbie kontroli, objęliśmy nimi o jedną trzecią obcokrajowców więcej niż w roku 2008. Ich wyniki wskazują, że ponad **dwukrotnie wzrosła** liczba nielegalnie zatrudnionych cudzoziemców.

Z **pozytywnych zjawisk**, należy odnotować zauważalną **poprawę** stanu przestrzegania przepisów o czasie pracy w kontrolowanych zakładach różnych branż.

Trzykrotnie zmniejszył się, np. w porównaniu z okresem 2005-2007 odsetek kontrolowanych pracodawców, którzy nie zapewnili pracownikom dnia wolnego w zamian za pracę w dniu wolnym wynikającym z pięciodniowego tygodnia pracy w przyjętym okresie rozliczeniowym.

Jednocześnie widać, że problemem pozostaje **nierzetelne prowadzenie ewidencji czasu pracy**. Wprawdzie nieprawidłowości w tym zakresie dotyczyły wyraźnie mniejszej niż w latach poprzednich grupy kontrolowanych pracodawców (**37%**, a *przed 2-3 laty: 50%*), to skala zjawiska jest nadal znaczna.

Efekty ubiegłorocznej działalności Państwowej Inspekcji to przede wszystkim **zlikwidowanie bezpośrednich zagrożeń dla zdrowia i życia ponad 80 tysięcy pracowników!**

PIP wyegzekwowała od pracodawców ich obowiązki w zakresie:

- **oceny ryzyka** zawodowego - w odniesieniu do **338,5 tys.** pracowników,
- badań i **pomiarów czynników szkodliwych** dla zdrowia w środowisku pracy - dla **ponad 58 tys.** pracowników,
- **badań lekarskich** - dla **ok. 65 tys.** pracowników,
- **szkoleń** z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy - dla **ponad 112 tys.** pracowników.

Inne efekty:

- wyegzekwowanie dla 121 tys. pracowników **należności** na kwotę **103,5 mln zł**,
- opłacenie zaległych składek w wysokości ponad **3,4 mln zł** na **Fundusz Pracy** za **28,3 tys.** pracowników,
- uiszczenie zaległych składek **na ubezpieczenie społeczne** 4,5 tys. pracowników na łączną kwotę **5 mln zł**,
- wyeliminowanie nieprawidłowości z zakresu **legalności zatrudnienia** dotyczących **ponad 90 tys. osób**, w tym potwierdzenie na piśmie istnienia stosunku pracy dla **7,8 tys.** osób będących stronami **umów cywilnoprawnych** oraz dla **5,1 tys.** osób pracujących **bez żadnej umowy**,
- **skorygowanie treści umów o pracę** zawartych z ponad **29,4 tys.** pracowników,
- wyeliminowanie nieprawidłowości związanych z zatrudnianiem **ponad 8,2 tys.** pracowników w **godzinach nadliczbowych**,
- wyeliminowanie nieprawidłowości w **ewidencji czasu pracy** **100,2 tys.** pracowników oraz założenie właściwej ewidencji dla **34 tys.** zatrudnionych,
- udzielenie **zaległych urlopów wypoczynkowych** ponad **49 tys.** pracowników,
- udzielenie ponad miliona trzysta tysięcy **porad prawnych i technicznych**.

Wnioski wynikające z ubiegłorocznej działalności PIP wskazują na konieczność prowadzenia systematycznych i wielokierunkowych działań, do których należą:

- **koncentracja kontroli oraz przedsięwzięć prewencyjnych** w tych sektorach gospodarki i zakładach, w których zagrożenia zawodowe występują w największym nasileniu,

- **konsekwentne rekontrole** u pracodawców dopuszczających się naruszeń prawa i nie wykazujących się odpowiednimi działaniami na rzecz poprawy stanu ochrony zdrowia pracowników i przestrzegania ich uprawnień,
- **prowadzenie nadzoru specjalistycznego** w tych obszarach, gdzie konieczna jest gruntowna wiedza o występujących zagrożeniach i wysokie kwalifikacje inspektorów pracy (np. budownictwo, górnictwo, chemia, energetyka, nadzór rynku),
- inspirowanie **inicjatyw legislacyjnych** zmierzających do uporządkowania często niedoskonałych i niespójnych przepisów prawa pracy,
- **wspieranie pracodawców**, szczególnie właścicieli małych firm, w procesie zarządzania bezpieczeństwem pracy, a zwłaszcza udzielaniu im pomocy w prawidłowym dokonywaniu oceny ryzyka zawodowego jako skutecznego narzędzia zapobiegania wypadkom,
- **promowanie innowacyjnych rozwiązań organizacyjno-technicznych** służących poprawie warunków pracy,
- **wprowadzanie** nowoczesnych instrumentów komunikacji i form oddziaływania prewencyjnego na pracodawców i pracowników,
- systematyczne **dokształcanie inspektorów pracy** w związku ze zmianami prawa krajowego i unijnego oraz postępem technicznym i technologicznym,
- **rozwijanie współpracy** z krajowymi i międzynarodowymi organami nadzoru i kontroli oraz instytucjami zajmującymi się problematyką bezpieczeństwa i higieny pracy.